VERNÝ RÁMEC NAŠEJ ARCHITEKTÚRY K (DVOJ)ROČENKE O SLOVENSKEJ ARCHITEKTÚRE

Irena Dorotjaková

Moravčíková, Henrieta, Szalay, Peter, Haberlandová, Katarína, Pastoreková, Laura, Rutkowski, Roman: Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 – Slovak Architecture Yearbook 2014/2015.
Bratislava, Slovart 2016. 168 s.
ISBN 978-80-556-2389-4

Architektúra v krajine, jej **ú**roveň, charakter aj typologické druhy reflektuj**ú** spoločenské kultúrne pomery. Vyspelé krajiny považujú architektúru za významnú súčasť vlastnej kultúrnej histórie, ktorú podporujú. Za Slovenskom by mali byť po dvadsiatich troch rokoch samostatnosti, demokratického spravovania a **rozvíjania si vlastného štátu**, vytvorené súčasné príklady architektúry verejných budov, takej architektúry, ktorá je výsledkom medzinárodných verejných súťaží. Mali by byť postavené nemocnice, školy, stanice, archívy, knižnice, divadlá, koncertné siene, múzeá, galérie, parky. Nie sú. Súčasná slovenská architektúra síce predstavuje široký diapazón technických a technologických riešení konštrukčného umenia, z rôznych stránok je prepracovanejšia než v minulosti a v tom sa vyrovnáva svetu. Horšie je to s jej identitou, originalitou a autentickosťou, urbanizmom či spoločenskou podporou. *„Dobrá architektúra je spoločenská nutnosť. (...) dobrá architektúra znamená kvalitné urbánne a obytné prostredie, (...) kvalitu životného štýlu, dobrá architektúra nie je vecou jednotlivca, ale vecou celej spoločnosti. Sú krajiny, kde architektúra zohráva už dvetisíc rokov dôležitú úlohu.“*[1] Správu, ako je na tom slovenské prostredie s architektúrou prináša publikácia *Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 – Slovak Architecture Yearbook 2014/2015* autorov Henriety Moravčíkovej, Petra Szalaya, Kataríny Haberlandovej, Laury Pastorekovej a Romana Rutkowského, ktorá vyšla o vydavateľstve Slovart v máji 2016. Ako signalizuje titul, ide o prvú publikáciu z avizovanej série[2] s ambíciou pravidelne predostierať obraz aktuálnej domácej architektonickej scény v dvojročných intervaloch.

Ročenka[3] sa skladá sa z niekoľkých častí, ktoré spoluvytvárajú rámec našej súčasnej architektúry. Prvá časť podáva obraz o stave súčasnej architektúry prostredníctvom dvoch syntetických textov, ktoré sa neviažu len na vymedzené obdobie dvoch rokov, ale reagujú na vybrané problémy a javy slovenskej architektúry vôbec a kriticky reflektujú slovenskú architektúru a jej problémy z domáceho aj zo zahraničného uhla pohľadu. Druhá časť zas obraz o druhoch budov a pozdvihnutých miestach, ktorá tvorí súbor textov k dielam, s väčším záberom ako čisto popisným a hodnotiacim. Texty podávajú príbeh architektonického diela, informácie o okolnostiach vzniku, o investoroch, o typologickom druhu v širšom kontexte, prípadne aj o súvislostiach s ďalšou tvorbou autorov alebo ateliérov a o spoločenských podmienkach. Jednotlivé diela dopĺňajú grafické a fotografické materiály. Štúdie zas podporujú grafy, ktoré informujú o rôznych vybraných javoch, súvisiacich s architektúrou a architektmi, porovnávajú slovenské čísla s ostatnými krajinami Európskej únie. Treťou časťou sú zoznamy ľudí a podujatí, akési dokreslenie celistvejšieho obrazu architektonickej scény a architektonického diania na Slovensku. Okrem zoznamu architektov, architektonických kancelárií – autorov výberu diel, sú to prehľad architektonických súťaží overených Slovenskou komorou architektov a zoznam cien udelených za architektúru. Taktiež sú tu uvedené výbery z vydaných kníh a zorganizovaných výstav, ktoré vo vymedzenom období prezentovali istý tematický fragment architektúry. Grafický dizajn knihy elegantne, prehľadne a čitateľne navrhol grafický dizajnér Matúš Lelovský. Kniha je dvojjazyčná – slovensko-anglická.

Henrieta Moravčíková v úvodnom texte osvetľuje celkovú koncepciu knihy, ktorej zámerom nebolo obsiahnuť architektúru ako celok, ale predložiť akúsi „mapu slovenskej architektúry“ [4], respektíve diela z rokov 2014/2015 interpretujúce našu architektúru. Autori preto do výberu nezahrnuli všetko, čo sa dá za architektúru považovať, ale urobili výber podľa vlastného kľúča. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že ide o zhrnuté diela nominantov na viaceré architektonické ocenenia predchádzajúcich dvoch rokov, nie je to celkom tak. Rozhodnutie na zaradenie diela do výberu bolo podmienené viacerými faktormi: ako dielo prispelo do širšej architektonickej diskusie (napr. reakciou na aktuálne trendy, interpretáciou lokálnej tradície), či prinieslo niečo nové v metódach práce a v akej miere pozitívne ovplyvnilo prostredie, kam bolo osadené. Zo 110 diel autori ročenky zúžili počet na najlepších devätnásť, pričom kvôli vyššiemu stupňu objektivity zohľadnili názory recenzentov Matúša Dullu, Márie Topolčanskej, Pavla Paňáka, a tak a Petra Lényiho. Snahou bolo priblížiť atmosféru slovenskej architektúry „prostredníctvom jej hlavných čŕt, kľúčových procesov a aktérov“ s upozornením na „pozoruhodné, aj keď ojedinelé či okrajové javy“.[5] Podľa Henriety Moravčíkovej záber diel v ročenke reprezentuje nielen produkciu, ale aj architektonické myslenie, typologickú štruktúru a topografiu architektonického územia na Slovensku.[6]

Štúdia Chce to viac vzdoru sa skladá zo šiestich podkapitol, z ktorých každá sa vyjadruje k vybranému problému, ako sú: miesto slovenskej architektúry v Európe, vzťah spoločnosti k architektúre, problémy s bývaním, identita, obnova architektúry a na záver smerovanie k lepšiemu svetu. Slovíčko vzdor sa akosi lepšie hodí do národného obrodenia v 19. storočí, v treťom tisícročí znie čudne. Chcelo by to skôr zlepšiť systém, možno vylobovať a presadiť nové kroky v spoločnosti na podporu architektúry a výraz „vzdor“ sa

lepšie hodí k trucujúcemu pubertiakovi ... Autori vyhlasujú, že im nejde o budovanie mýtu o prekvitajúcej slovenskej architektúre, ale o jej kritickú reflexiu, ktorá má byť príspevkom k pozdvihnutiu architektúry. „Naša architektúra naozaj neprekvitá," začínajú svoj text Henrieta Moravčíková s Petrom Szalayom a ďalej pokračujú: „Veľký podiel na tom máme my, občania Slovenska, ale aj sami architekti. Dopustili sme, aby sa architektúra stala stavaním, investovaním, developovaním. Dopustili sme, aby sa vytratil jej etický rozmer. (...) Nemáme guráž oponovať tlaku kapitálu. Nerozpakujeme sa akceptovať budovy, ktoré devastujú krajinu, mestá, ničia prostredie."[7]

V podkapitole Mimo mapy európskej architektúry autori uvažujú nad dôvodmi, prečo slovenská architektúra ako jediná chýba na oficiálnej architektonickej mape v stredoeurópskom regióne, keď Česko, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko a Chorvátsko na nej sú, hoci v roku 1989 mali obdobnú východiskovú pozíciu ako Slovensko. Tieto krajiny sa zmobilizovali a boli schopné vytvoriť podmienky na vznik kvalitnej architektúry, ktorá bola vždy zaručená víťazstvom vo verejných architektonických súťažiach. Boli schopné tiež zúročiť štátne investície vložené do architektúry spolu s prostriedkami získanými zo štrukturálnych fondov Európskej únie a svetlým príkladom toho je Poľsko, ktoré sa stalo „pareniskom navrhovania".[8]

Ďalším parametrom, ktorý poukazuje na výrazne nepriaznivú situáciu slovenskej architektúry, sú podľa autorov výsledky slovenskej architektúry v prestížnej európskej cene za súčasnú architektúru: Mies van der Rohe Award.[9] Slovensko sa na nej zúčastňuje už dvadsať rokov, nominovalo 44 diel, no medzinárodnú porotu nezaujalo žiadne z nich. A ak si človek prezrie diela jednotlivých víťazov posledných rokov, víťazom v roku 2015 sa stala architektúra Filharmónie v Štetíne od architektov Španiela Alberta Veigu a Taliana Fabrizia Barozziho, dva roky predtým Harfa – koncertná sála a kongresové centrum v Reykjavíku, v roku 2011 múzeum v Berlíne alebo v roku 2009 Nórska národná opera a Balet v Osle, vždy ide o diela pre kultúru, vzdelávanie a najmä pre verejnosť. Nasledovne to zhrnuli autori: „V tejto súvislosti nepochybne zohrala svoju úlohu aj tendencia vyzdvihovať cenou najmä verejné investície, respektíve budovy určené širšej verejnosti, ako sú kultúrne, vzdelávacie či iné spoločenské inštitúcie."[10] A také na Slovensku nemáme. Finančné prostriedky z Európskej únie išli v istom objeme síce do výstavby, ale nebolo to do architektúry, pretože: „podiel architektúry na realizovaných dielach bol minimálny. Dokonca vôbec najmenší v Európe."[11] Slovensku je dlhodobo vlastné „podceňovanie procesu získania architektonického návrhu". U nás za uplynulých desať rokov, okrem diania okolo Košíc 2013, nebola vypísaná jediná medzinárodná architektonická súťaž na získanie architektonického návrhu z verejnej investície, kde by sa aj architektúra podľa víťazného návrhu zrealizovala.[12] V európskom prostredí sa za normálny model považuje taká architektúra, ktorá: „reaguje nielen na funkčné a ekonomické požiadavky, ale prispieva k zvyšovaniu komfortu, miery spoločenskej interakcie a kultúrneho života budúcich užívateľov... utvára verejný priestor a prispieva k celospoločenskému prospechu". [13] Na Slovensku sa architektúra redukuje na nástroj marketingu, nie ako najkvalitnejšie riešenie v prospech všetkých. Občas napomáhajú na spropagovanie architektonického zámeru zvučné mená zahraničných architektov, dokonca aj návrhy miestami vzídu zo súťaže, no s finálnou realizáciou majú málo spoločné a napokon neprinášajú nič mimoriadne z hľadiska pozdvihnutia architektúry.

Aj architektúra zo súkromných zdrojov dotvára verejný priestor, ktorý je spoločný a vždy má dosah na okolie a priestor, do ktorého bola včlenená. Na Slovensku súkromné investície tvoria vyše 80 % prác architektonických ateliérov a tie najviac ovplyvňujú naše mestá a krajinu.[14] V podkapitole Architektúra, vec verejná? autori píšu o absencii verejných objednávok, ktorá podľa nich nie je jediným problémom architektúry, horšie je, že verejný priestor je formovaný parciálnymi záujmami jednotlivcov, čo vedie k nekoncepčnosti a nekompatibilite vytváraných lokalít a má dosah na mestá a ich fungovanie. Ako jeden z najkritickejších príkladov uvádzajú juhovýchodnú časť širšieho centra Bratislavy, kde sa: „Investori ani architekti veľkých komplexov, ako sú Eurovea 2, Panorama City, Čulenova a Twin City, ale dokonca ani predstavitelia mesta nikdy neskúsili skonfrontovať jednotlivé zámery tak, aby overili ich vzájomnú kompatibilitu a celkový dopad na mesto."[15] Nie vždy to tak musí byť, práve v týchto dňoch vyšla na svetlo správa o víťazstve ateliéru Compass v súťaži o revitalizáciu bývalej Cvernovky. Napriek rozsahu územia a historickému kontextu miesta ani tu však nešlo o veľkú medzinárodnú architektonickú súťaž organizovanú mestom (mesto už dávno pozemky predalo), ale predsa len išlo o súťaž architektonickú, kde investor vyzval 12 ateliérov.

„Témou bývania sa zaoberá v Európe 89 % architektonických kancelárií, pričom jej venujú prakticky polovicu svojej pracovnej kapacity. Takmer rovnaká štatistika platí aj na Slovensku"[16], píšu Moravčíková a Szalay v podkapitole Bývanie, problematické ťažisko.

Autori sa domnievajú, že ak obytné budovy sú ťažiskom práce každého architekta, dalo by sa predpokladať, že k tejto téme sa bude dať sledovať najzaujímavejšia diskusia. V oblasti bývania rezonovali na Slovensku podľa autorov dve témy: reparovanie mestského bloku (zahusťovanie alebo dotváranie sídlisk) alebo definovanie nových štruktúr pre nové lokality alebo zakladanie nových štvrtí na okraji miest.[17] Tu autori zmieňujú prínos pri tvorbe mestských blokov dva komplexy, ktoré pozitívne ovplyvňujú mestotvornosť a síce Dunajská Inner Residence (2010) a Nová Mýtna (2012).

Podpora nájomného bývania patrí k dôležitému segmentu rozvoja miest a úlohám štátnej a mestskej politiky. V západných demokraciách podporujú nájomné bývanie (mestské byty si stavajú mestá z vlastných zdrojov a niekedy aj v spolupráci so súkromným sektorom), nemusí ísť vždy o sociálne byty, na Slovensku však ide o marginálnu tému, ktorá sa vždy interpretuje ako sociálne bývanie. Prevažná väčšina obytných domov na Slovensku vzniká zo súkromných zdrojov na priamy predaj, často v ochranných pásmach železnice a vysokého napätia, často na mestom alebo štátom predaných pozemkoch, dôsledkom čoho samosprávy miest zaujímajú postoj, že rozvoj nemôžu usmerňovať. Na novodobom Slovensku nie je záujem o mestské byty, štát ani mesto nevedia tento segment dôstojne a systematicky uchopiť ako príležitosť na zabezpečenie a skvalitnenie rozvoja štvrtí, aj ako šancu na vznik dobrej architektúry. Za pozitívne príklady autori *Ročenky* považujú Bytové domy v Novom Meste nad Váhom (2010) a nájomné bytové domy na Liptove v Palúdzke (2012) a vo Vavrišove (2015). Autori tu odkazujú na príspevok čilského

architekta Alejandra Aravenu k sociálnemu bývaniu, aj na to, že: *„Nedostatok finančných prostriedkov nemusí nevyhnutne predstavovať aj nedostatok architektúry.“* Ale toto vyjadrenie môže platiť nielen pre obytnú architektúru, ale pre architektúru všeobecne. Autori sa odvolávajú na Máriu Topolčanskú a jej *„architektúru na diéte“*, príznačnú pre slovenských architektov. Topolčanská tak nazvala jav, pri ktorom sú architekti nútení pracovať s minimálnym množstvom prostriedkov, ale s oveľa väčšou vynachádzavosťou a často vytvárajú mimoriadne riešenia, kde sú iniciátormi sami alebo sú to ich priatelia či príbuzní a ide výlučne o malé zadania.[18]

V podkapitole *Trampoty s identitou* autori píšu, že slovenská architektúra je generikom zahraničnej produkcie, málo originálna, málo čitateľná, ba aj málo atraktívna. Kým v Španielsku, Portugalsku, Rakúsku, Slovinsku a v Chorvátsku vyrástli medzinárodne úspešné výrazné lokálne scény, slovami: *„... architektom na Slovensku sa dlhodobo nedarí hlbšie premyslieť a ucelenejšie reflektovať aktuálne trendy, domácu tradíciu, konkrétne zadanie a lokalitu (...) Len minimum z nich ponúka pridanú hodnotu (...)a vytvára miestnu architektonickú identitu,“*[19] poukazujú na nedostatok vlastnej architektonickej identity slovenskej architektúry.

Využitie zastaraných štruktúr v podkapitole *Obnova ako nová prax* autori považujú za tému, ktorou sa Slovensku darí vstúpiť do medzinárodnej diskusie. Vintage trend, donedávna vlastný pre dizajn a módu, sa začal uplatňovať najskôr v interiérovej architektúre a dizajne, ale postupne presiakol do transformácií a obnovy v architektúre. Záľuba v recyklácii, využitie existujúceho historického espritu, autenticity a remeselného detailu poskytujú zaujímavé možnosti pre nezávislé aktivity a alternatívne stratégie. V marginalizovanom priestore obnovy historických štruktúr mimo mocenských záujmov sa darí zrealizovať záchranu, oživenie a transformovanie historickej štruktúry prostredníctvom nezávislých občianskych aktivít, squatterstva a kurátorstva.[20] Vždy tu ide o osobné nasadenie aktérov do obnovy, transformácie, znovuoživenia, naplnenia novou funkciou, často ide o akési suplovanie záchrany, zveľaďovania budovy a rozvoja celej štvrte, čo má štandardne riešiť a zabezpečiť samospráva, ktorá je na to určená a platená z našich daní. Paradoxne, architekti a odborné profesie sa neangažujú v týchto prípadoch len ako autori projektu pre výstavbu, budovu nielen navrhujú a obnovujú, ale dokonca aj spolufinancujú a pokračujú ako jej užívatelia. Takéto stratégie poznáme ako Stanica Zárečie a Neologická synagóga, obe v Žiline alebo košická kultúrna fabrika Tabačka.

Lepší svet je ideál, ktorý sa treba denne snažiť napĺňať: špeciálne u nás doma v architektúre, ako to signalizuje súčasnosť. V krátkej kapitole *Vyvzdorovaný lepší svet* autori konštatujú, že všetky hodnotné príspevky do architektonickej diskusie sú na bedrách iniciatívnych a entuziastických jednotlivcov a odkazujú na citát českého spisovateľa Ludvíka Vaculíka z roku 1969, že *„všetko dobré, čo u nás ľudia urobili“* bolo *„vyvzdorované“* a inak to ani v budúcnosti nebude. V tom nie je vyjadrenie žiadnej vízie. Samozrejme, *Ročenka* nemusí byť pre takéto čosi určená. V každom prípade, chcelo by to oveľa viac ako individuálny vzdor alebo príležitostné iniciatívy, nielen udeľovanie architektonických cien v priamom prenose s populárnymi avšak okukanými moderátormi. Namieste je systematický lobbing, ustavičný tlak, kontinuálne presadzovanie podpory architektúry. Chcelo by to neúnavnú permanentnú snahu všetkých členov obce architektov aj jej čelných predstaviteľov, ustavičné vysvetľovanie, že treba dobrú architektúru, vysvetľovanie, čo dobrá architektúra je a prečo. Žiada sa neúnavná osveta architektúry, vzdelávacie akcie, relácie, dokumentárne filmy o architektúre, systematickejšia práca profesijných organizácií na každej úrovni spoločnosti, diskusie, výstavy, komentované prehliadky realizácií (nielen počas vybraných dní architektúry, častejšie) a nielen historickej, ale aj súčasnej architektúry, podporu súťaží, možno obnoviť a rozvinúť myšlienku na realizáciu nového *Múzea architektúry ...*

Text Romana Rutkowského *Chýbajúci odtieň* porovnáva krajiny, ktorých architektúra sa v mnohých smeroch podobá: Slovensko a Poľsko. Históriu oboch krajín v 20. storočí chápe ako veľmi podobnú, veď pred vyše 25 rokmi sa obe zbavili nálepky „krajiny východného bloku“ a začali novú spoločenskú éru a v 21. storočí sa začlenili do európskych štruktúr. Obrovská spoločenská zmena znamenala nový kontext pre architektúru. Rutkowski píše: *„Súčasnosť – éru nepretržitej výmeny všetkých možných informácií a nekonečných odkazov – si nepochybne užívame. Je to fascinujúce a obohacujúce, zároveň však tento proces všetkému pomaly prisudzuje priemernú globalizovanú hodnotu. Na jednej strane sa toho môžeme veľa naučiť, na druhej takto prichádzame o časť vlastnej identity.“* Autor píše, že sa mu páčia lokálne črty, tie vyhľadáva pri návšteve cudzích krajín, že *„nádych regionálneho“* považuje za čoraz dôležitejší, či sa týka jedla, architektúry, alebo rituálov.[21] Charakterizuje zaujímavé črty súčasnej švajčiarskej, španielskej, holandskej či francúzskej architektúry, ktoré si vytvorili vlastný súbor pravidiel, ktorý je prítomný v celej krajine a vzdoruje *„pohlcujúcim medzinárodným trendom“*. A v tomto smere sa Rutkowski zamýšľa, v akom kontexte sa javí súčasná slovenská architektúra, či má vlastný odtieň zafarbenia a vidí viaceré problémy slovenskej architektúry. Príliš centralizovaná architektonická scéna v Bratislave nie je prirodzená pre Slovensko, ktoré vidí ako krajinu s prevahou mestečiek a dedín, nie veľkomiest, a teda menšie mestské priestory pre konkrétne miesto by mali formovať aj jeho architektonickú tvár; novovznikajúce stavby aj v menších mestách nemajú povšimnutiahodnú kvalitu; bolo by treba architektonickými súťažami a štátnymi investíciami pozdvihnúť kvalitu verejných budov; ako sa Slovensko vyrovnáva s vlastnou architektonickou identitou; a posledným problémom vidí chaotický urbanizmus, ktorého výsledkom je zmätok a nedostatok súdržnosti. Slovami: *„Zdá sa, že slovenská architektúra je až priveľmi pod vplyvom globalizovaných trendov – je triezva, ale istým spôsobom medzinárodne anonymná,“*[22] je vyjadrené hádam všetko.

Tabačka Kulturfabrik v Košiciach, Elektrárňa Piešťany, Projekt Šafko, Bratislava, Kaplnka vzkriesenia, Vrch krížová, Kvetnica okres Poprad, Kunstdorf Dúbravica, severné Podpoľanie, Peší a cyklistický most Sulín — Muszyna-Zagiestow, Čerpacia stanica GAS, Dunajská Streda, Centrála firmy Gumex, Nitra, Obytný súbor Vilinki, Bratislava-Karlova Ves, Obytný súbor Svornosť, Bratislava-Podunajské Biskupice, Bytový dom Nový háj,

Bratislava-Petržalka, Nájomný bytový dom Vavrišovo, Rodinný dom Mišíkova, Bratislava, Rodinný dom LJM, Miloslavov-Alžbetin dvor, Prestavba a dostavba rodinného domu, Bratislava-Staré Mesto, Rekreačný dom,

Partizánska Ľupča, Materská škola Guliver, Banská Štiavnica, Škôlka nad vinicou, Limbach, Komunitné centrum Máj – prezentuje 19 diel, väčšina z nich bola už zviditeľnená prostredníctvom ich nominácií na známe architektonické ceny, čo znamená potvrdenie ich kvality a výnimočného postavenia v súčasnej slovenskej architektúre, ide o: dva obytné komplexy, dva bytové domy (jeden z nich je obecný nájomný), tri rodinné domy (z toho dve novostavby a jedna rekonštrukcia), rekreačný dom, dve materské školy, jedna čerpacia stanica, jedna kaplnka, jedna centrála firmy, jeden most, jedno komunitné centrum, jeden verejný mestský priestor, jedna krajinná oblasť, dve transformácie priemyselných objektov. Z uvedených diel, len dve boli realizované na základe verejnej súťaže (z toho jedno v Čechách) a z verejných financií, ostatné sú zo súkromných alebo grantových zdrojov. V duchu delenia architektúry na centrum – periféria šesť diel – teda tretina z nich, sa nachádza v Bratislave, dve ďalšie v obciach blízko Bratislavy a ostatné po celom Slovensku. Jedno z diel sa nachádza v zahraničí.

Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 je užitočné čítanie, aj keď nedáva recept na zlepšenie situácie, koniec koncov to nie je jej úloha. Dobré čítanie je to, aj napriek tomu, že ho novinárka Eva Čobejová nazvala **„ťažkou depresiou“**.[23] Podnecuje totiž k zamysleniu a úvahám nad mnohými vecami: Ako je možné, že slovenská spoločnosť nedozrela na podporu architektúry, architektúru odsúva v prospech individuálnych silových riešení a investičných záujmov jednotlivcov? A ešte k tomu, ako je teda možné, že to, čo my nezvládame, okolité krajiny vedia zužitkovať a podporiť? Podľa autorov ročenky je situácia v architektúre na Slovensku o to viac alarmujúca, že sa nelíši od situácie pri hodnotení slovenskej architektúry v roku 2009, a tak ju možno považovať za normálnu. Píšu: *„Pre slovenskú verejnosť je to zlá správa. Znamená totiž, že si na absenciu architektúry začína zvykať. Rovnako zlá je však tá správa aj pre architektov. Znamená totiž, že ich prácu spoločnosť nepotrebuje (...) na Slovensku sa architektúra a architektonické dedičstvo nedostali medzi priority štátnej či lokálnej politiky ani medzi priority súkromných investorov.“*[24] Takéto konštatovanie neznie ako priaznivá alebo optimistická vízia. Na druhej strane všetkých vybraných jednotlivých 19 diel hovorí o kvalite návrhu, v mnohých prípadoch vidno architektov novej generácie, jej členovia majú vlohy nielen na tvorbu, navrhovanie dobrej modernej a funkčnej architektúry, ale vo svojom premýšľaní idú ďalej. Celkom prirodzene vnímajú modifikáciu profesie architekta, ktorá presahuje hranicu fyzického a mieri od konštrukcie, hmoty, materiálu, od kooperácie techniky a umenia k podstatnému zlepšeniu miesta, k participácii s obyvateľstvom, k spoločenskému prospechu až k spoločenskovedným métam. A v tom sa otvára nová možnosť, nová perspektíva a súčasne nádej na zvrátenie zacyklenej situácie slovenskej architektúry, mohla by to byť aj jedna z ciest na to (aj keď tých ciest by malo byť zrejme viac), aby sa architektúra aj u nás doma na Slovensku stala postupne v horizonte ďalšieho štvrťstoročia spoločenskou nevyhnutnosťou.

1 ŠLACHTA, Štefan – BOUDA, Peter: Dobrá architektúra nie je luxusný tovar. In: ŠLACHTA, Štefan: Architektúra – vec verejná. Vydavateľstvo SAS 2009, s. 160.

2 Niekoľko „ročeniek“ vydalo vydavateľstvo Meritum na sklonku deväťdesiatych rokov 20. storočia.

3 Ročenka – nešťastný názov! Na Slovensku ročenkou štandardne chápeme súbor štatistických údajov. Termín nemá celkom identické chápanie anglického výrazu yearbook. Mohlo by zvádzať k názoru, že je to zrecyklovaný súbor tak textov, ako aj diel architektúry. Aj Česi so svojím už šestnástym dielom a publikácii Česká architektura 2014 – 2015, sa aspoň v názve tomuto termínu úspešne vyhli. Ročenka má dávať prehľad o určitom odbore, tá o súčasnej architektúre hodnotí situáciu v architektúre, môže predložiť problémy, témy a podnety na verejnú diskusiu. Vo svete architektúry aj dizajnu je typ publikácie yearbook štandardom a na výbere diel sa podieľajú rešpektované osobnosti architektúry alebo dizajnu, každý rok niekto iný. Na Slovensku takáto kniha je po čase novum, aj v tom, že výber zabezpečovali viacerí autori, všetci z ÚSTARCH SAV.

4 Inšpirujúca téza Alfreda Korzybského , že „mapa nie je územie“ zohrala rolu pri koncipovaní tejto knihy, a preto sprostredkovaný výber diel nemožno považovať za všeobsahujúcu realitu , len za akúsi navigáciu k architektúre. MORAVČÍKOVÁ, Henrieta: Mapa slovenskej architektonickej scény. In: MORAVČÍKOVÁ, Henrieta, SZALAY, Peter, HABERLANDOVÁ, Katarína, PASTOREKOVÁ, Laura, RUTKOWSKI, Roman: Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 – Slovak Architecture Yearbook 2014/2015. Bratislava, Slovart 2016, s. 4.

5 Ibid. s. 4.

6 Ibid. s. 4.

7 MORAVČÍKOVÁ, Henrieta, SZALAY, Peter: Chce to viac vzdoru. In: MORAVČÍKOVÁ, Henrieta, SZALAY, Peter, HABERLANDOVÁ, Katarína, PASTOREKOVÁ, Laura, RUTKOWSKI, Roman: Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 — Slovak Architecture Yearbook 2014/2015. Bratislava, Slovart 2016, s. 6.

8 Ibid. s. 6.

9 Zmyslom Ceny Miesa van der Rohe alebo Ceny Európskej únie za súčasnú architektúru je podporiť tvorivosť v súčasnej architektúre a ukázať na významnú úlohu súčasnej architektúry pri tvorbe európskej spoločnosti a kultúry. Cenu môžu získať stavby nie staršie ako dva roky, ktoré boli navrhnuté európskym architektom a postavené v jednej z 31 európskych krajín. Okrem Ceny pre víťaza sa udeľuje aj Zvláštna cena pre začínajúcich architektov. Ďalej pozri: http://miesarch.com/work/567

10 Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 — Slovak Architecture Yearbook 2014/2015. s. 6.

11 Ibid, s. 8.

12 Ibid, s. 8.

13 Ibid, s. 8.

14 Ibid, s. 8.

15 Ibid, s. 12.

16 Ibid, s. 12.

17 Ibid, s. 12.

18 Ibid, s. 14.

19 Ibid, s. 14.

20 Ibid, s. 16.

21 RUTKOWSKI, Roman: Chýbajúci odtieň. s. 24.

22 Ibid, s. 26.

23 ČOBEJOVÁ, Eva: Vyvzdorovaná architektúra. https://www.tyzden.sk/casopis/33188/vyvzdorovana-architektura/

24 Ročenka slovenskej architektúry 2014/2015 — Slovak Architecture Yearbook 2014/2015, s. 8.